

Archiv Moravské ornitologické stanice *The archive of Moravian Ornithological Station*

Josef Chytil¹⁾ & Jiří Polčák¹⁾

¹⁾ Ornīs – Ornitologická stanice Muzea Komenského, Bezručova 10, CZ-750 02 Přerov

Chytil J. & Polčák J. 2011: Archiv Moravské ornitologické stanice. / *The archive of Moravian Ornithological Station*. Zprávy MOS 69: 82–86.

V roce 2010 byl na ornitologické stanici Muzea Komenského v Přerově objeven starý archiv Moravské ornitologické stanice, považovaný za zničený během povodně v roce 1997. Obsahuje řadu unikátních materiálů (fotografie, doklady ke sbírkám, korespondence) od našich předních ornitologů. Archiv je již v současnosti aktivně využíván.

Historical archives from previous Moravian Ornithological Station have been blundered at the Ornithological station of Comenius Museum in Přerov in 2010. The archives were believed to be destroyed by the catastrophic flood in 1997. It includes a lot of historical documents (photos, correspondence, documents to bird collections) from leading Czech ornithologists.

ÚVOD

V úvodníku minulého čísla Zpráv MOS jsme avizovali, že byl nečekaně znovuobjeven starý archiv přerovské ornitologické stanice (dříve MOS – Moravská ornitologická stanice, nyní ORNIS – Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově). V následujících řádcích podáváme přehled o dokladech, písemnostech a dalších archivních podkladech, které jsou jeho součástí.

Archiv byl objeven během stěhování inspekčního pokoje ORNIS, v rámci předávání pracoviště bývalým vedoucím ORNIS Mgr. Zdeňkem Vermouzkem. Pikantní je, že ani Z. Vermouzek, ani jeho předchůdce RNDr. František Hanák neměli o existenci tohoto archivu povědomí, i když byl uchován v několika skříních ve zmíněné místnosti. Všeobecně byl archiv považován za zničený během povodně v roce 1997. Význam nálezu bude možná náležitě zhodnocen až později, každopádně z něj hned po nálezu čerpali údaje jak badatelé na poli historické ornitologie (RÁC 2011), tak i autoři regionálních studií hodnotící historický význam některých území (V. Škorpíková, D. Horal – jižní Morava). V současné době bude využit při

přípravě výstavy dokumentující 80. výročí vzniku Moravského ornitologického spolku.

Archiv sestává z pozůstalosti některých významných československých ornitologů, nejrůznějších dokumentů týkajících se aktivit Moravského ornitologického spolku (později přejmenovaného na sdružení), Moravské ornitologické stanice a bohatého fotoarchivu. V některých případech bylo nesnadné rozhodnout, zdali nalezené materiály zařadit pod Moravský ornitologický spolek / sdružení, nebo pod Moravskou ornitologickou stanici. Jejich činnost se velmi dlouho prolínala a často se jednalo o společné akce, podklady, záznamy apod. Velmi často (a po dlouhou dobu) byl MOS brán jako jediná instituce. Blíže viz např. JANDOVÁ (2001) a SITKO (1983). Podrobnější údaje o uvedených ornitologických včetně přehledu osobních medailonů viz HUDEC (1999).

Samostatnou kapitolu tvoří dokladové fotografie. Pokud jsou autory uvedeni ornitologové, jsou tyto přehledy uvedeny pod jejich jménem. U ostatních fotografií není často jasný jak autor, tak ani fotografované místo / lidé. U mnoha desítek fotografií (především J. Hanzáka a F. Baláta) výrazným způsobem pomohli s identifikací Karel Hudec a Jiří Gaisler.

I. POZŮSTALOSTI ORNITOLOGŮ

a) **RNDr. Jan Hanzák, CSc.** (vedoucí zoologického oddělení Národního muzea v Praze)

- korespondence ČSSR 1945–1957, 70. léta
- korespondence zahraniční 1942–1957
- zprávy, články 1942– 953
- základní ornitologický a mamaliologický průzkum Šumavy (1974, msc.)
- hlasové nahrávky ptáků (ca 150 kazet)
- fotografie: Moskva, zool. muzeum; Berlín ZOO; fotografie ptáci – ca 100 ks fotografií
- savci tundry (poznámky 1970)
- vertikální rozšíření a ekologie ptáků v Nížkých Tatrách (poznámky 1946–1953)
- fotografie, velmi různorodé (ptáci, konference, šumavští jeleni, osobní), asi 2000 ks; viz obr. 1
- fotografie Třeboňsko (hnízdění volavek červených 1960, vyhlášení rezervace; ca 100 ks)
- separáty vlastní

b) **RNDr. František Balát, CSc.** (vědecký pracovník Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV, Brno); viz také Rác (2011)

- hnízdni karty vrabec polní, Sokolnice, 1959–1976
- hnízdni karty pěvci (několik set) různé lokality
- skorec vodní – poznámky ke hnízdění, vybarvení, pelichání, literatura, Moravský kras 1954
- terénní deníky 1942–1986
- přehled ptáků vyšetřených na parazity 1953–1963
- kormoráni 1966
- Oskovec – kolonie volavek a čápů, 1977–1980
- dravci a sovy, odchyty 60. léta
- dokladové fotografie ptáků, 50. léta
- elektrotechnická měření – Anseriformes 1980/1981
- kroužkovací deníky 1942–1960, 1954–1991
- kroužkování volavek popelavých a racků chechtavých (film. kopie)
- korespondence 50.– 80. léta

c) **František Ginter** (zakladatel MOS, Přerov)

- podklady: vznik ornitologie v Přerově (období 1932–1960)

- návrh na přístavbu ornitologické stanice (1948)
- přehledy, podklady pro státní rezervace, lokality Bochoř, Předmostí, Vinary (1948–1949)
- Ptactvo státní přírodní rezervace Žebračka (podklady 1920–1960)
- ornitologický výzkum Moravy (1943)
- ornitologická pozorování 1980–1983
- terénní deníky 1937–1959
- ornitologické poznámky 1933–1935, 1945–1948
- ptáci Přerovska (1920–1961)
- jarní a podzimní tahy a výskyty na Přerovsku 1934–1974
- záznamy ornitologické a přírodní 1962–1966, 1968–1971
- záznamy o hnízdění ptactva 1932–1943
- korespondence 40.–60. léta
- články 40. léta
- prohlídky rezervací 1949
- slepá ramena Bečvy na okrese přerovském a kojetínském (zřejmě 50. léta)
- osobní doklady (průkazky, deníky, vysvědčení 1924)

d) **RNDr. Ondřej Ginter** (bratr Františka Gintera, entomolog; 1932–1952 ředitel Městského muzea v Přerově)

- záznamy k problematice škůdců a nemocí ryb (1938)
- rybář a vodní ptactvo (1934)
- poznámky k Orthoptera (1936)

e) **Oldřich Suchý** (ornitolog, Suchá Loučka)

- výr velký (podklady potrava 1980–1997, pozorování)
- čejka chocholatá (podklady – tahové zastávky 1973–2000)
- výr velký, moták lužní – vývoj populace na Uničovsku 1987–2000
- archiv dravci a sovy 1970–1995
- korespondence 90. léta
- fotografie: především výr velký a moták lužní, 1971–1997

- f) MUDr. Alfréd Hoříce** (první předseda Československé ornitologické společnosti)
 – korespondence 30.–40. léta
 – Z mých ornitologických pamětí (rukopis, 1943)
 – Příspěvek k avifauně Mnichovohradištska (rukopis, 40. léta)

- g) Jiří Toufar** (ornitolog, Praha)
 – terénní deníky 1954–1982 (především protokoly měření vajec)
 – záznamy měření a vážení ptáků (60. léta)

- h) dr. Miloš Záleský** (ornitolog, Lipník n. Bečvou)
 – souhrn svých časopiseckých pojednání přírodověd. I–II, 1922–1931
 – chystané rukopisy krátkých prací 1932
 – články a rukopisy 20. a 30. léta
 – novinové výstřižky fauna a flóra, 20. a 30. léta
 – exkurzní a návštěvní záznamy 1935
 – v zemi medvěda (přírodovědné poznámky z Podkarpatské Rusi, rukopis 1932)
 – fotografie různé (asi 500 ks)

- i) hrabě Bedřich Karel Kinský** (ornitolog, Kostelec n. Orlicí, Nový Zéland)
 – podklady k zoologické sbírce 1 a 2 (1938–1948)

- j) RNDr. Josef Jirsík** (jednatel ČSO, zakladatel Kroužkovací stanice)
 – korespondence 40.–50. léta

- k) František Hejl** (dlouholetý knihovník MOS Přerov)
 – bombardování MOS 1944 (30 ks)
 – fotografie 1977–1979 (výstavba stanice MOS, 250 ks)
 – fotografie z exkurzí, kurzů (Přerov 1972, Serrahn 1974, Lednice 1973)
 – fotografie moudivláčci (15 ks)
 – Československý ornitolog – podrobný přehled 1945, 1950
 – zplnomocnění Muzea Dr. E. Holuba v Holicích ke sběru a odvezení přírodnin a darů, včetně korespondence z 15. 11. 1961

- deník: návštěvy škol a muzeí za účelem sběru ptáků pro sbírky MOS (1974, 1975)

- l) Zdeněk Klůz** (ornitolog, Lázně Bělohrad)
 – původní kartotéka oologie, terénní poznámky (stovky karet)

II. HISTORIE MORAVSKÉHO

ORNITOLOGICKÉHO SPOLKU/SDRUŽENÍ

- stavba stanice 1937–1942
 – účty MOS 1943, 1944
 – seznam členů MOS 1933–1944
 – pokladní doklady, seznam členů 1936, 1943
 – doklady o árijském původu členů MOS (122 ks; 1941; viz obr. 2)
 – seznam členů MOS 1974–1984
 – průkazky, přihlášky, stanovy MOS (40.–80. léta)
 – korespondence 1932–1965, 1945–1946
 – Zprávy MOS – příspěvky 1950–1959
 – pamětní kniha MOS 1939–1990
 – zápisy ze schůzí 1950–1958, 1973–1978
 – zápisy z výborů MOS 1983–1992
 – korespondence chránění živočichové (1973–1985)
 – kontrolní kniha 1936–1937
 – JUDr. Václav Lančík, prokurista (dokumenty, 30.–40. léta)
 – výstava ochrany přírody Přerov 1956, návštěvní kniha
 – likvidace družstva ORNIS (1956)
 – kniha protokolů 1932–1955, 1958–1963
 – dotazník MOS1991
 – kroužkování kroužky MOS (1943)
 – kroužkovací deníky 1936, 1937 (celostátní záznamy z ČSR, předány Kroužkovací stanici Národního muzea v Praze)
 – inventář MOS 1973
 – články z tisku, výstřižky, různé (500 ks, 30. a 40. léta)
 – brožury a letáky, 40. léta
 – ornitologická knihovna, literatura MOS (poznámky)
 – ornitologická pozorování 1943–1949
 – ornitologické sbírky a dokladové záznamy moravského ptactva, pozorování 1938–1980
 – stará razítka MOS (30 ks)

III. DOKLADY PŘÍRODOVĚDNÉHO ODDĚLENÍ (MORAVSKÉ ORNITOLOGICKÉ STANICE) MUZEJA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ (DŘÍVE: OKRESNÍ VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V PŘEROVĚ)

A. Doklady, záznamy muzejního charakteru

- preparování ptáci na MOS (stav 1963)
- nákupy sbírek a knih MOS 1973–1977, 1993–2003
- kniha interních dokladů MOS 1977–1989
- doklady ke sbírkám 1973–1977
- seznam minerálů od Františka Zedka
- provozní dokumenty (práce s jedy, vyhlášky apod.)
- povodeň 1997 (dary, granty, obnova knihovny)
- korespondence 1970–1985, 1985–1998
- zahraniční korespondence 1979–2001
- korespondence Hudeček – Hanák 1998–2003
- výstavba stanice 1977–1978 (projektová dokumentace)
- terénní stanice Filena (Záhlinice) – doklady
- popisy práce, inventury 1993–2001
- barevné diapozitivy, exoti ve sbírkách MOS (Hanák, ca 100 ks)

B. Odborné podklady

- expertiza: problematika městských holubů v Přerově (1995)
- ornitologická pozorování 1980–1983
- Akce Balt, Záhlinice 1976–1977 (deníky, 19 ks)
- Akce Balt – Jeseníky 1982 (terénní záznamy, kroužkovací přehledy)
- podklady k Zprávám MOS 1982–1985

IV. FOTOARCHIV (UVÁDĚNÉ POČTY FOTOGRAFIÍ JSOU PŘIBLIŽNÉ)

- původní fotografický archiv MOS, 40.–50. léta (200 ks)
- zahájení stavby stanice MOS 1937 (200 ks)
- Lednice – ptáci 1937, 1948 (50 ks)
- dokladové fotografie ptáci, 30 ks (Stanislav Svoboda)
- MOS 1965–1979 (300 ks)
- MOS 1980–1983 (400 ks)

- MOS – sbírka: barevné fotky exotů (František Hanák, 200 ks)
- zámecké parky Přerovska (František Hanák, 150 ks)
- dravci, Slovensko; 11 velkoformátových (50 × 60 cm) fotografií, Š. Danko
- ptáci (V. Gahura; 20 ks)
- ptáci (B. Rejman; 60.–70. léta; 15 ks)
- sokolnictví v ČSSR (Mikulica, Ptáček, Kučera); 200 ks foto 18 × 24 cm, 150 ks 24 × 30 cm, 50 ks 30 × 40 cm
- konference Dravci 1985, znovuoctvení MOS (60 ks)
- povodeň 1997 (50 ks)
- skleněné desky, různá témata, 30. a 40. léta; 100 ks

V. RŮZNÉ

- Učební pomůcky Praha 1967: Soubor školních diapozitivů, Ptáci I.–VI. díl (125 dia, autor Alfons Junger, foto Jan Rys)
- Dr. Oskar Heinroth, Berlin: Gefiederte Meistersänger. 2 LP (I. kos černý, drozd zpěvný, špaček, pěnkava, sedmihlásek hajní, pěnice černohlavá; II: pěnice slavíková, kukačka, slavík obecný, rákosník velký, stehlík, čížek, křivka obecná). Rok vydání ?
- His Master's Voice, Gramophone CO., (Czechoslov.) LTD, Ústí n. Labem. 2 LP (I. slavík obecný, ráno ve staré zahradě; II: pěnice slavíková, pěnice černohlavá, slavík obecný, kanár). Rok vydání ?
- historické tablo I. mezinárodního ornitologického kongresu (Vídeň, 11. 4. 1884)

SOUHRN

Z předloženého seznamu nalezených materiálů je zřejmé, o jak významný nález jde. Zcela jistě bude i nadále využíván řadou ornitologů, případně i odborných pracovníků z archivů; mnoho z nalezených materiálů nikde jinde v ČR není k dispozici. Zcela nově byl do archivu ORNISu věnován velmi rozsáhlý archiv doc. Karla Hudce. Ten bude vyžadovat, vzhledem k významu dárce v historii naší ornitologie a rozsahu materiálu, důkladné zpracování.

LITERATURA

HUDEC K. 1999: Ornitologové České republiky. Knihovna MOS, sv. 19., Přerov.

JANDOVÁ M. 2001: Historie a vývoj Moravského ornitologického spolku Moravské ornitologické stanice v Přerově.

(K 70. výročí založení v roce 1932). Sborník Státního okresního archivu Přerov 105–128.

RÁC P. 2011: Ornitologické poznámky z pozostalosti Františka Baláta (Z Slovensko). Tichodroma 23: 99–106.

ŠITKO J. 1983: Padesát let práce Moravského ornitologického sdružení. Zprávy MOS 41: 7–18.

Obr. 1. / Fig. 1. Účastníci XIV. světového ornitologického kongresu v Oxfordu (1966). Stojeći zleva: Jiří Pikula, Karel Hudec, František Balát, Jiří Havlín. Sedící zleva: Walter Černý, hrabě Bedřich Karel Kinský. / *Czech participants at XIV. International Ornithological Congress, Oxford (1966). Standing left: J. Pikula, K. Hudec, F. Balát, J. Havlín (Institute of Vertebrateology, Czechoslovak Academy of Sciences); sitting left: W. Černý (chairman, Czechoslovak Ornithological Society), Earl B. K. Kinský (New Zealand).*

Obr. 2. / Fig. 2: Ukázka dokladu o potvrzení zaplacení členského příspěvku MOS a potvrzení árijského původu člena (1941). / *The confirmation about the membership payment of MOS and the Aryan origin of the member (1941).*

